

Sandra KONČAN

Upravljanje družbeno pomembnega območja: ureditev plaže mladinskega zdravilišča v Ankaranu

Celostno upravljanje družbeno pomembnih območij je zahtevno in lahko ima omejitve, ki jih je za uspešen prostorski razvoj treba preseči. Debeli rtič je eno takih območij, saj je dolgoletna zdraviliška in turistična lokacija, pri čemer ima pomembno vlogo tudi kot mladinsko zdravilišče in letovišče Rdečega križa Slovenije. Plaža, ki jo uporabljajo zdraviliški gostje ter tudi drugi lokalni in tuji obiskovalci, pa ni urejena na ustrezni ravni, da bi okolju in ljudem zagotavljala prijazno in varno

uporabo. V nadaljevanju so navedeni dejavniki, pomembni pri ureditvi območja, in ukrepi za odpravljanje težav naravnega kopališča. Poudarjen je tudi pomen sodelovanja različnih družbenih akterjev za uspešno prostorsko načrtovanje.

Ključne besede: ureditev okolja, okoljsko upravljanje, načrtovanje

1 Uvod

Mladinsko zdravilišče in letovišče Rdečega križa Slovenije (v nadaljevanju: MZL RKS) je na Debelem rtiču v občini Ankaran, na Miljskem polotoku tik pred mejo Slovenije z Italijo. Zdravilišče je opredeljeno kot center zdravja za otroke, mladostnike, družine in starostnike. Ima edinstveno lego in blagodejno mikroklimo, poleg tega se odlikuje po sodobnih medicinskih in terapevtskih zmogljivostih, ki že veliko let pripomorejo k preventivni in kurativni oskrbi otrok in mladostnikov. Ob tem zagotavlja tudi športne površine in organizirane dejavnosti, kulturne dogodke in informativne table o naravnih vrednotah območja, kar pomeni, da poleg zdraviliške dejavnosti opravlja tudi druge funkcije in širi pozitivne vrednote (Debeli rtič ..., b. d.). V MZL RKS se izvajajo tri med seboj prepletene dejavnosti, in sicer zdraviliška, humanitarna in turistična.

Območje pa ni družbeno pomembno le zaradi mladinskega zdravilišča, ves rt je namreč zaradi svojih bogatih naravnih značilnosti pridobil tudi status zavarovanega območja. Tam je kar šest naravnih vrednot, od tega štiri lokalnega pomena in dve državnega (Penjak, 2018). Kot ugotavljata Lampič in Mrak (2008), lahko prepoznavanje lokacij varovanja in njihovih vrednot prispeva k trajnostnemu regionalnemu razvoju, saj ta območja združujejo kulturne, družbene in okoljske potencialne, ki imajo glede na način varovanja določeno tudi uporabno oziroma neuporabno vrednost.

V poletni sezoni med junijem in septembrom zdraviliški gosti ter tudi drugi lokalni in tuji obiskovalci uporabljajo plažo s

statusom urejenega naravnega kopališča, ki spada k MZL RKS in se ponša tudi z modro zastavo, ki je mednarodni simbol okoljske kakovosti, varnosti ter urejenosti plaž in marin (Bizjak, 2001; Blue Flag, b. d.). Vendar pa v praksi ni tako prijetna za uporabo niti urejena tako, kot bi si želeli upravljalci območja. Travnati del plaže spada k lastniški parceli Rdečega križa, priobalni pas pa ureja Občina Ankaran. Sodelovanje med institucijama in njuno usklajevanje sta zato izjemno pomembna. Poleg dotrajanih pomolov in nedokončanih dostopov v vodo je na omenjeni plaži problematičnih več zadev. Morje redno naplavlja steklene in keramične črepinje, saj je bilo nekoč tukaj odlagališče gradbenih odpadkov. To je lahko za goste problematično z varnostnega in estetskega vidika, sanacija pa bi ogrozila edinstven morski habitat in bila tudi velik finančni zalogaj (Žerjal, osebni intervju, 2018, 12. januar^[1]). Še nevarnejši so plazovi, ki ob močnem dežju s klifa zdrsnejo na tlakovano pot ob vodi, namenjeno kopalcem (Sanacija klifa ..., 2017). Na tem območju je bil klif sicer utrjen in zaščiten, vendar plaža še vedno ni optimalno sanirana.

V nadaljevanju je pojasnjeno, zakaj zdraviliška plaža glede na relevantnost območja ni urejena na višji ravni in kaj to pomeni za njeno uporabo. Pri raziskovanju me je predvsemanimalo, kateri so glavni razlogi za pomanjkljivo ureditev plaže mladinskega zdravilišča in kako se na to odzivajo upravljalci območja. Opredelila sem štiri dejavnike, ki določajo upravljanje in ureditev naravnega kopališča ter dosedanje ukrepe za ureditev kopališča na območju MZL RKS.

2 Dejavniki, ki vplivajo na ureditev plaže MZL RKS

Na osnovi pridobljenih podatkov v nadaljevanju obravnavam štiri glavne kategorije razlogov za pomanjkljivo ureditev naravnega kopališča mladinskega zdravilišča:

- naravne značilnosti območja,
- predhodno stanje obalnega pasu,
- finančna odvisnost,
- prednostna obravnava.

2.1 Naravne značilnosti območja

Obstoječe naravne značilnosti prostora so neizogibne, zato je treba načrtovanje gradnje in spreminjanja zasnovati v skladu z njimi, kar je v sodobnem času trajnostno naravnane družbe še posebej pomembno. Naravne danosti so tudi ena izmed vodilnih vrednot mladinskega zdravilišča. Na območju plaže sta posebnosti habitata morska trava in flišni klif, ki onemogočata prevelike posege v okolje. Morska trava vrste pozejdonka je v našem morju najbolj ogrožena, prisotne pa so še štiri druge vrste (Richter, 2014). Zaradi prisotnosti odmrle trave, ki v šopih leži na plaži in v morju, se gostje pritožujejo, vendar gre za naravno vrednoto, ki jo je treba spoštovati in ne ogrožati. Trava je torej težava, vendar le z estetskega vidika.

Dolgo časa je nevarnost predstavljal flišni klif neposredno ob poti, ki je tudi del kopališča. Zaradi vremenskih razmer se je v preteklosti z njega že večkrat vsul plaz, odpadalo pa je tudi manjše kamenje, kar je onemogočalo varno uporabo površine. Čeprav je kopališče odprto le poleti, pot vse leto uporabljajo tudi krajani, zato je zdrs kamenja nujno treba odpraviti (Sanacija klifa ..., 2017).

2.2 Predhodno stanje obalnega pasu

Drugi dejavnik, ki vpliva na stanje plaže, je njena predhodna ureditev. Kot je povedal referent za pravne zadeve pri Občini Ankaran, je ta prejela »zatečeno stanje prostorskega urejanja«. Prav tako ni prišlo do »popolne primopredaje poslov«, Rdeči križ je okrog leta 1955 zgradil betonske pomole za letovanje, ki se še danes uporabljajo in so hkrati neformalna meja urejenega naravnega kopališča (Krstić, osebni intervju, 2018, 2. februar^[2]). Sedanja struktura plaže torej temelji na zelo zastareli osnovi, pomoli pa so bili dolgo razpokani in potrebni temeljite obnove, kot je razvidno s slike 1. Sproti so jih sicer popravljali z betonom. Težava je v tem, da sodobne naravovarstvene smerice take izgradnje ne dovoljujejo več, prav tako priobalni pas ne spada več k lastniški parceli Rdečega križa, zato so pomoli v slabem stanju.

Slika 1: Razpokani pomoli (foto: Sandra Končan)

Preden se je zaliv uporabljal za kopališko dejavnost, je bilo tam odlagališče gradbenih odpadkov, kar se pozna še danes. V morju in na obali se namreč najdejo številne steklene in keramične črepinje, ki so ostanki nekdanje rabe območja, z varnostnega vidika pa so nevšečnost (Žerjal, osebni intervju, 2018, 12. januar; Krstić, osebni intervju, 2018, 2. februar). Podobno kot pri travi pa optimalna sanacija morskega dna za zdaj ni mogoča.

2.3 Finančna odvisnost

Pri urejanju plaže je problematična tudi finančna odvisnost tako Občine Ankaran kot MZL RKS. Rdeči križ kot humanitarna organizacija ni profitno naravnana ter se financira s pomočjo donacij in članarin (Rdeči križ Slovenije, b. d.; Debeli rtič ..., b. d.). Čeprav se profitna dejavnost MZL RKS povečuje in je delež tržnega poslovanja večji od netržnega (Žerjal, osebno pismo, 2018, 20. april^[3]), so tudi ta pridobljena sredstva omejena in namenjena za več različnih potreb, na primer za ureditev nastanitvenih zmogljivosti v mladinskih domovih. V prodajnem poročilu MZL RKS za leto 2017 je zabeležena kar 40-odstotna rast tržnih nočitev otrok in mladostnikov, na splošno pa so najštevilčnejši obiskovalci mladi v okviru zdravstvenega ali drugače organiziranega letovanja, bistveno manj je staršev in individualnih gostov. Število nočitev narašča in začenja presegati razpoložljive zmogljivosti. Ti podatki kažejo nasprotje v vrednotah organizacije, ki po eni strani ni, po drugi pa je osredotočena na profitno dejavnost, vendar je pomembno tudi to, da deluje v dobro gostov in okolja.

Tudi občinski proračun je omejen in namenjen le določenemu številu potrebnih investicij. Če je nekje že predvidena obsežna investicija, je težko nameniti sredstva le enemu območju (Krstić, osebni intervju, 2018, 2. februar).

Slika 2: Eden izmed neurejenih dostopov do vode (foto: Sandra Končan)

2.4 Prednostna obravnava

Nenazadnje pa je pri upravljanju območja pomembno tudi zaporedje, v katerem se bodo stvari izvršile. Plaža mladinskega zdravilišča je nedvomno potrebna ureditve, vendar pa ni edina. Gre za majhen delček slovenske obale, zato pri vseh večjih in manjših projektih ter vzporednih postopkih žal ne more biti edina prioriteta. Kot pravi g. Krstić, je vprašanje, »zakaj točno ta del ni urejen, najbrž enako vprašanju, zakaj bi od vseh desetih kilometrov ravno ta del bil prvi urejen« (Krstić, osebni intervju, 2018, 2. februar). Tudi MZL RKS se postopoma ukvarja z reševanjem več stvari in pravi, da tudi plaža pride na vrsto, vendar do zdaj še ni. Celo zdravstveni inšpektorat je pred leti izdal odločbo, da je treba plažo pred otvoritvijo sezone ustrezno urediti (Žerjal, osebni intervju, 2018, 12. januar), vendar tudi pri ureditvi plaže obstaja vrstni red, preden se lotijo estetskega vidika, je treba poskrbeti za varnost in tehnično ustreznost.

Zanimivo je, da Bizjak (2001, str. 67) poudarja: »Turizem se najprej opira na nastanitvene in storitvene dejavnosti, nato pa na naravo in kulturno dediščino.« Prav to se izraža v poročilu o nočitvah MZL RKS in stanju plaže, hkrati pa to pomeni, da je ga. Žerjal, vodja zdravilišča, utemeljeno namenjala prednost financiranju ureditve mladinskih domov.

3 Prizadevanja za ureditev plaže in Debelega rtiča

Tako upravljalca območja kot tudi občina Ankaran si prizadevata urediti plažo in splošno okolico. Dober primer sodelovanja je tudi sanacija klifa, ki je bil velika varnostna grožnja in tudi estetska nevšečnost. Mladinsko zdravilišče aktivno išče načine, kako bolje urediti svoje prostorske zmogljivosti. V nadaljevanju so predstavljena njihova prizadevanja.

3.1 Dostop do vode

Vodja zdravilišča se že več let aktivno ukvarja s stanjem plaže in tudi z ureditvijo dostopa do vode. Rotary klub je namreč donator klančine, ki bi omogočala nemoten dostop do vode gibalno oviranim, če bi bila dokončana, vendar ni. Žerjalova jih že več let prosi, naj objekt dokončajo, vendar zadeva ostaja nespremenjena. Obrnila se je tudi na podjetje, ki lahko klančino ustrezno popravi, vendar pravi, da tega niso pripravljene storiti. »Problem je v donatorju,« pravi, in »tega še lep čas ne bomo rešili« (Žerjal, osebni intervju, 2018, 12. januar).

Tudi večina stopnic je preveč strma ali spolzka za starejše obiskovalce, predvsem tiste, ki so gibalno ovirani, in prav tako za mlajše otroke. Ponekod manjkajo ograje in nekateri deli kamnov oziroma betona so odlomljeni, kot prikazuje slika 2. Težava so tudi ostre školjke ob robovih stopnic in pomolov, saj se pojavlja vprašanje, ali jih zaradi varnosti odstranjevati ali bi bil to prevelik poseg v naravni habitat.

3.2 Sanacija klifa in reševanje problema odvodnjavanja

Že pred leti je ga. Žerjal prijavila sanacijo plazu, ki se je vsul s klifa. Občina Ankaran je to vključila v proračun za leto 2018 in izdala vlogo za pridobitev gradbenega dovoljenja za njegovo ureditev (Sanacija klifa ..., 2017). Po dolgem dogovarjanju jim je leta 2018 uspelo utrditi klif s podpornim zidom in mrežo, namestili pa so tudi nov opazovalni stolp za reševalce iz vode. Plaža pod klifom je zdaj varna in urejena. Prav tako je MZL RKS v sodelovanju z občino poudarilo problem odvodnjavanja, ki je osnova za nadaljnje posege. Padavinska voda, ki doteka z območja vinogradov, se bo odvajala v morje zunaj območja kopalnih voda. Tako bo v prihodnje zaščitena tudi plaža (Odvajanje padavinskih voda, 2017).

Komunikacija med MZL RKS in Občino Ankaran je pogosta in poteka brez večjih zapletov, sodelujejo pa tudi pri več različnih projektih. To je potrdil tudi referent za pravne zadeve: »Komunikacija je konstantna in zelo korektna.« (Krstić, osebni intervju, 2018, 2. februar) Sodelovanje krepijo številni skupni interesi v okviru skrbi za okolje. To je pomembno tudi pri celostnem upravljanju območja Debelega rtiča in celotnega Ankarana, saj so akterji znotraj njega močno povezani, zato je dobro, da se tega zavedajo.

3.3 Sodelovanje pri mednarodnem projektu

Žerjalova je v upanju, da jim bo uspelo pridobiti evropska sredstva, prijavila ureditev kopaljšča kot mednarodni projekt, v okviru katerega je bila predvidena temeljita prenova plaže. Iz naravnih lokalnih materialov bi bil zgrajen zid, ki bi preprečeval naplavljanje morskih sedimentov, otroci pa bi za izvajanje fizioterapije pridobili lesene ploščadi. Vendar pa projekt MZL RKS žal ni bil izbran (Žerjal, osebni intervju, 2018, 12. januar), zato sredstva ostajajo omejena.

Poleg želje po financiranju je pomembno prepoznati tudi težnjo vodje zdravilišča, da bi se pri prenovi uporabil kamen iz okolice, to namreč pomeni, da stremi k ohranjanju lokalnega prostora in kulture.

3.4 Dolgoletna zaščita Debelega rtiča

Lokalna skupnost Ankaran si že veliko let prizadeva zaščititi območje Debelega rtiča pred čezmerno gradnjo in posegi v naravne vrednote okolja. V preteklosti ta naloga ni bila lahka, z ustanovitvijo samostojne občine pa so krajani dobili večjo avtonomnost pri upravljanju prostora. Župan občine je z Ministrstvom za okolje in prostor sklenil dogovor o varstvu naravnih vrednot državnega pomena v Krajinskem parku Debeli rtič

(Penjak, 2018; Krstić, osebni intervju, 2018, 2. februar), med katere spada tudi plaža MZL RKS. Pri njenem upravljanju je torej treba upoštevati tako naravovarstvene smernice kot tudi potrebe mladinskega zdravilišča, turizma in lokalnega prebivalstva. Sočasno razvijanje varstva okolja in turistične dejavnosti je lahko velik izziv. Kot ugotavlja Bizjak (2001), napredek v zmogljivosti zdravilišč poudarja določene razvojne dileme. V zadnjih desetletjih zdraviliški objekti povečujejo svoje bazenske oziroma kopaljške zmogljivosti ter tudi nastanitvene in gostinske. Gostje so vse bolj naravovarstveno naravnani, na skrb za okolje pa gledajo kot na dodano vrednost ponudbe, kljub temu pa se tovrstni turizem srečuje z vprašanji podnebnih sprememb, učinkov na okolje, lastninskih pravic, gospodarskih koristi in zakonodaje.

Zaščita Debelega rtiča je bila ena glavnih nalog župana Gregorja Strmčnika, ki se je kot član Krajevne skupnosti Ankaran boril proti pozidavi tega prostora še v času, ko je to spadalo k občini Koper. Ker pa mu je območje uspelo razglasiti za krajinski park, bo od zdaj naprej zavarovanih kar 340 hektarjev, od tega skoraj polovica morske površine. S tem se bo ustavilo širjenje stavbnih zemljišč, omejili pa se bodo tudi gradbeni posegi. Že leta 1991 je bil skrajni zahodni del Debelega rtiča razglašen za naravni spomenik, vendar je bilo takrat varovano bistveno manjše območje in tudi v manj strogi obliki (Penjak, 2018). Iz tega je razvidno, da status varovanja še ne pomeni tudi aktivne skrbi za okolje in ozaveščanja javnosti o problematiki. Pomembno je namreč, ali gre za širše ali ožje zavarovano območje. Ožja zavarovana območja navadno ciljno varujejo le eno komponento, medtem ko širša za prostor skrbijo celostno in bolj poostreno (Lampič in Mrak, 2008).

Čprav je občina Ankaran nastala pred kratkim, aktivno deluje na številnih področjih varovanja obale, kar dokazuje tudi uresničitev dolgoletnega prizadevanja za celostno zaščito pomembnega habitata na Debelem rtiču. Ta poteza ni pomembna le za varstvo narave in naravnih vrednot, ampak omejuje tudi čezmerno tržno in turistično dejavnost, ki bi lahko porušili ravnovesje med lokalnimi vrednotami in komercialnimi vzgibi.

4 Sklep

Članek prikazuje vodilne dejavnike pri pomanjkljivi ureditvi plaže mladinskega zdravilišča in kako se na te odzivajo upravljalci območja. Glavni razlogi so razvrščeni v štiri sklope dejavnikov, in sicer gre za naravne značilnosti območja, predhodno stanje obalnega pasu, finančno odvisnost in prednostno obravnavo. Ker sta na območju plaže pomembni naravni vrednoti, na kateri uporabniki gledajo kot na nevšečnost in nevarnost, je optimalna ureditev kopaljšča precejšnji izziv. Trenutno upravljanje temelji na predhodnih dejavnostih, ki

ne ustrezajo več sodobnim naravovarstvenim smernicam, in tudi finančna sredstva niso neomejena. Poteka več vzporednih postopkov ureditve prostora MZL RKS, poleg tega podjetje izvaja humanitarno, zdraviliško in turistično dejavnost, usklajevanje katerih je lahko zelo zahtevno.

Vendar pa niti občina Ankaran niti vodja zdravilišča ne zanikata, da plaža ni optimalno urejena. Ga. Žerjal si prizadeva za nadgradnjo dostopov do vode ter za ozaveščanje pomena morskega in obalnega habitata. Tudi s sodelovanjem pri mednarodnem projektu je želela pridobiti finančna sredstva, ki bi omogočila hitrejšo in učinkovitejšo ureditev naravnega kopalnišča, vendar projekt žal ni bil sprejet, zato do tega še ni prišlo. Občina Ankaran že več let varuje območje Debelega rtiča in dosegla je tudi razglasitev krajinskega parka, kar pomeni povečano stopnjo varovanja in ozaveščanja javnosti o pomembnih naravnih vrednotah in primernem vedenju na tem območju.

V prihodnje bi bilo zanimivo raziskati časovni okvir ureditve naravnega kopalnišča in celotnega območja Debelega rtiča ter primerjati količino, učinkovitost in hitrost ukrepov s predhodnico samostojne občine Ankaran, takratno občino Koper. Prav tako bi bilo smiselno raziskati odzive lokalnega prebivalstva na dejstvo, da je Debeli rtič postal krajinski park.

.....
Sandra Končan, magistrica (okoljske in prostorske) sociologije
Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
E-pošta: koncan.sandra@gmail.com

Opombe

[1] Zvočni posnetek intervjuja je v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

[2] Zvočni posnetek intervjuja je v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

[3] Osebno pismo je na voljo pri avtorici.

Viri in literatura

Bizjak, J. (2001). *Turizem in okolje: Slovenija – turistična dežela: turizem kot del gospodarstva in značilnost družbenega standarda, varovanje naravne in kulturne dediščine, urejanje okolja in turističnih krajev, etika odnosov in kakovost, novo razvojno obdobje*. Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.

Blue Flag (b. d.). Dostopno prek <http://www.blueflag.global>.

Debeli rtič – Mladinsko zdravilišče in letovišče Rdečega križa Slovenije (b. d.). Dostopno prek <http://www.zdravilisce-debelirtic.org>.

Lampič, B., in Mrak, I. (2008). Vrednote, vrednosti in razvojni potenciali območij varovanja. *Dela*, 29, str. 145–159.

Odvajanje padavinskih voda (2017). *Amfora: glasilo občine Ankaran*, oktober 2017, str. 11.

Penjak, A. (2018). Debeli rtič je postal krajinski park. *Primorske novice*, 28. februar 2018, str. 8.

Rdeči križ Slovenije (b. d.). Dostopno prek <http://www.rks.si>.

Richter, M. (2014). *Naše morje: okolja in živi svet Tržaškega zaliva*. Piran: Mediteranum, Zavod za revitalizacijo mediteranske kulture.

Sanacija klifa na Debelem rtiču (2017). Sanacija klifa na Debelem rtiču. *Amfora: glasilo občine Ankaran*, oktober 2017, str. 10–11.